

Evaluation of the Modern Persian Language Instruction Series Based on an Educational Resource Assessment Checklist

Atiyeh Kamyabi Gol ^۱

Department of Linguistics, Faculty of Letters and Humanities, Ferdowsi University, Mashhad, Iran.

Reyhaneh Akhtarmoghadam ^۲

Department of Persian Language and Literature, Ferdowsi University, Mashhad, Iran.

Hasan Rasouli ^۳

Department of Persian Language and Literature, Ferdowsi University, Mashhad, Iran.

Mahdieh Movahedi Asl ^۴

Department of Persian Language and Literature, Ferdowsi University, Mashhad, Iran.

Abstract

With the expansion of teaching Persian to non-Persian speakers, the need for a scientific and accurate evaluation of instructional resources has become increasingly evident (Reisi-Mobarakeh, ۲۰۲۰). The five-volume series Modern Persian Language Instruction, authored by Ehsan Ghabool, has in recent years gained considerable popularity, particularly among Persian learners in Arabic-speaking countries. Accordingly, the present study aims to assess the extent to which this series corresponds to the educational needs of learners by evaluating it across four main dimensions: the physical design of the books, linguistic skills and subskills, instructional topics and content, and practical considerations. This research was conducted using a qualitative method with a descriptive-analytic approach, and data were collected using the standardized checklist developed by Khodaei-Moghadam, Kamyabi-Gol, and Sharifi (۲۰۲۲). The findings indicate that in the early volumes (۱ and ۲) the focus is on basic vocabulary and structures, although speaking skills and vocabulary development require improvement. In the intermediate volumes (۳ and ۴), thematic variety increases, yet writing and pronunciation exercises remain insufficient. In the fifth volume, the content becomes richer, but weaknesses in speaking and writing skills persist. Based on these results, revising the content, enriching the exercises, and enhancing the realism of communicative situations are essential throughout the entire series.

Keywords: educational resource evaluation, checklist, content analysis, Modern Persian Language Instruction series

1. **Email:** kamyabigol@um.ac.ir (Corresponding Author)
2. **Email:** reyhaneh.akhtarmoghaddam@um.ac.ir
3. **Email:** rasouli@mail.um.ac.ir
4. **Email:** mahdiehmovahedi64@gmail.com

ارزیابی مجموعه «آموزش نوین زبان فارسی» براساس بازیینه ارزیابی منابع آموزشی

عطیه کامیابی گل^۱

گروه زبان شناسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی، مشهد.

ریحانه اخترمقدم^۲

گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فردوسی، مشهد.

حسن رسولی^۳

گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فردوسی، مشهد.

مهديه موحدی اصل^۴

گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فردوسی، مشهد.

چکیده

با گسترش آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، ضرورت ارزیابی علمی و دقیق منابع آموزشی بیش از پیش احساس می‌شود (رئیس مبارکه، ۱۳۹۹). مجموعه پنج‌جلدی «آموزش نوین زبان فارسی» تألیف احسان قبول در سال‌های اخیر، به‌ویژه در میان فارسی‌آموزان کشورهای عرب‌زبان با استقبال گسترده‌ای روبه‌رو شده است؛ در این راستا پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان انطباق این مجموعه با نیازهای آموزشی زبان‌آموزان به ارزیابی آن در چهار محور اصلی شامل طراحی فیزیکی کتاب، مهارت‌ها و زیرمهارت‌های زبانی، موضوع و محتوای آموزشی و ملاحظات کاربردی پرداخته است. این مطالعه به روش کیفی و با رویکرد توصیفی-تحلیلی انجام شده و برای گردآوری داده‌ها از بازیینه‌های هنجاریافته از سوی خدایی‌مقدم، کامیابی گل و شریفی (۱۴۰۱) بهره گرفته شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در جلد‌های ابتدایی (۱ و ۲) تمرکز بر واژگان و ساخت‌های پایه بوده، اما مهارت گفتاری و واژگان نیازمند بهبود است. در جلد‌های میانی (۳ و ۴) تنوع موضوعی افزایش یافته، اما تمرین‌های نوشتاری و تلفظ کافی نیستند. در جلد پنجم محتوای متون غنی‌تر شده، اما ضعف در مهارت‌های گفتار و نوشتار همچنان مشاهده می‌شود. بر این اساس بازنگری محتوا، غنی‌سازی تمرین‌ها و افزایش واقع‌گرایی در موقعیت‌های ارتباطی در سراسر مجموعه ضروری است.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی منبع آموزشی، بازیینه، تحلیل محتوایی، مجموعه آموزش نوین زبان فارسی

۱. مقدمه

در دهه‌های اخیر، آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان به یکی از شاخه‌های پویا در حوزه زبان‌آموزی تبدیل شده است. گسترش تعاملات فرهنگی، سیاسی و تجاری میان ایران و سایر کشورهای جهان، ادامه تحصیل در ایران، علاقه به شناخت عمیق‌تر فرهنگ و تمدن ایرانی از جمله عواملی هستند که موجب تقویت جایگاه زبان فارسی به عنوان زبان دوم یا خارجی شده‌اند. «با توجه به ارتباطات و تعاملات گسترده کشور ایران و دیگر کشورهای فارسی‌زبان با سایر کشورها در عرصه‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، هنری و علمی ضرورت آموزش زبان فارسی در حال حاضر در سطح جهانی و به‌ویژه منطقه بیش‌ازپیش شده است» (قبول، ۱۳۹۷: ۴).

در این راستا تلاش‌هایی برای تدوین منابع آموزشی انجام شده است. بررسی تاریخچه تألیف کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان نشان می‌دهد که بخش عمده‌ای از کتاب‌های موجود حاصل تجربه‌های فردیِ مدرسان و نویسندگان است. «تدوین و انتشار این کتاب‌ها به صورت پراکنده و بی‌ارتباط با سایر کتاب‌های موجود صورت پذیرفته است، به گونه‌ای که می‌توان ادعا کرد هرکدام حاصل تلاش‌های فرد یا مؤسسه‌ای خاص است» (جهانگردی، ۱۳۹۵: ۱۸).

در سال‌های گذشته، توجه پژوهشگران و متخصصان حوزه آموزش زبان فارسی به تحلیل و ارزیابی علمی این منابع افزایش یافته است. این روند نشان‌دهنده ضرورت بازبینی نظام‌مند منابع آموزشی و بازطراحی محتوا براساس نیازهای واقعی زبان‌آموزان است؛ زیرا بررسی، نقد و ارزیابی دقیق کتاب‌های آموزشی زبان فارسی می‌تواند بستری برای بهبود کیفیت آموزش، طراحی منابع مؤثرتر و تقویت جایگاه زبان فارسی در عرصه آموزش بین‌المللی فراهم سازد.

با توجه به اهمیت تحلیل منابع آموزش زبان فارسی (آزفا) و نیز استقبال گسترده از مجموعه پنج‌جلدی «آموزش نوین زبان فارسی» تألیف احسان قبول، به‌ویژه در کشورهای عرب‌زبان، پژوهش حاضر می‌کوشد میزان موفقیت این مجموعه را در پاسخگویی به نیازهای آموزشی زبان‌آموزان در چهار محور اصلی فیزیکی و طراحی کتاب (شامل کیفیت چاپ، مواد کمک آموزشی، فهرست‌ها و نمودار و جداول)، مهارت‌ها و زیرمهارت‌های زبانی (از جمله گفتار، شنیدار، خواندن، نوشتن، واژگان، دستور زبان و تلفظ)، موضوع و محتوا (به‌روز بودن متون، ارتباط با فرهنگ ایرانی، کاربردپذیری موضوعات در زندگی واقعی و همسو بودن با نیازهای زبان‌آموزان) و ملاحظات کاربردی (دسترسی‌پذیری کتاب، وضوح اهداف، روش‌ها و تکنیک‌ها) بررسی کند.

در همین راستا پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به پرسش‌های زیر است:

۱. مجموعه آموزش نوین فارسی به لحاظ «ویژگی‌های فیزیکی، طراحی و سازماندهی کتاب» در چه سطحی از کیفیت ارزیابی می‌شوند؟

۲. مجموعه آموزش نوین زبان فارسی به لحاظ توجه به «مهارت‌ها و زیرمهارت‌های زبانی» در چه سطحی از کیفیت ارزیابی می‌شوند؟ به کدام مهارت‌ها یا زیرمهارت‌ها بیشتر توجه شده است؟

۳. مجموعه آموزش نوین زبان فارسی به لحاظ «موضوع و محتوا» در چه سطحی از کیفیت ارزیابی می‌شوند؟

۴. مجموعه آموزش نوین زبان فارسی به لحاظ «ملاحظات کلی و کاربردی» در چه سطحی از کیفیت ارزیابی می‌شوند؟

۲. مبانی نظری

کتاب‌های درسی نقش حیاتی در فرایند یادگیری زبان ایفا می‌کنند و به‌عنوان اصلی‌ترین منبع آموزشی، چارچوب برنامه درسی و فعالیت‌های یاددهی - یادگیری را شکل می‌دهند. کیفیت و اثربخشی این کتاب‌ها بر میزان موفقیت فراگیران تأثیر مستقیم دارد؛ از این‌رو ارزیابی مستمر و علمی کتاب‌های درسی برای حفظ کیفیت آموزش و اطمینان از تطابق آنها با نیازهای آموزشی ضروری است. در این راستا تحلیل محتوایی کتاب‌ها و استفاده از معیارهای مشخص، ابزارهای مؤثری برای سنجش کیفیت و کارایی آنها به شمار می‌روند.

۲-۱. اهمیت کتاب‌های درسی

کتاب‌های درسی، پس از معلم مهم‌ترین عامل تأثیرگذار در فرایند آموزش و یادگیری زبان هستند. آنها محتوای آموزشی را سازماندهی و مسیر یادگیری را برای فراگیران روشن می‌کنند؛ افزون بر این، کتاب‌های درسی می‌توانند انگیزه و علاقه فراگیران را تقویت کنند و فرصت‌های یادگیری برابر را فراهم آورند. از سوی دیگر کتاب‌های مناسب با ارائه ساختار منظم و فعالیت‌های متنوع موجب صرفه‌جویی در زمان و انرژی معلم و فراگیر می‌شوند و امکان تمرین، تکرار و انسجام آموخته‌ها را ایجاد می‌کنند.

۲-۲. اهمیت ارزیابی کتاب درسی

ارزیابی کتاب‌های درسی به معلمان و طراحان برنامه‌های آموزشی کمک می‌کند تا نقاط قوت و ضعف کتاب را شناسایی کنند و در انتخاب منابع مناسب تصمیمات آگاهانه بگیرند؛ همچنین، این ارزیابی امکان اصلاح و بهبود مواد درسی را فراهم ساخته، و تضمین می‌کند که محتوای آموزشی به‌روز، مرتبط با نیازهای فراگیر و مطابق با اهداف یادگیری است. ارزیابی کتاب‌ها می‌تواند به دو صورت کلی و جزئی انجام شود: در ارزیابی کلی، کل برنامه آموزشی و عملکرد کتاب بررسی می‌شود؛ درحالی‌که ارزیابی جزئی تنها بر جنبه‌های مشخصی مانند محتوا، مهارت‌ها یا تمرین‌ها تمرکز دارد. به باور اور (۱۹۹۶)، وجود یک کتاب درسی در کلاس به فراگیران جهت و هدف مشخصی می‌دهد و مسیر یادگیری را برای آنها روشن می‌سازد. او معتقد است نبود کتاب درسی نه‌تنها سبب می‌شود فراگیران درس را جدی دنبال نکنند، بلکه آنها را بیش از حد به معلم وابسته می‌کند؛ از این‌رو انتخاب یک کتاب مناسب برای تدریس، نقش مهمی در شکل‌دهی یک فرایند یادگیری منظم و اثربخش دارد.

۲-۳. شیوه‌های ارزیابی کتاب

روش‌های فراوانی برای ارزیابی کتاب‌های درسی وجود دارد؛ برخی از این روش‌ها ارزیابی پیش از کاربرد کتاب است که امکان پیش‌بینی کارایی بالقوه کتاب را فراهم می‌کند، برخی دیگر ارزیابی حین کاربرد است که میزان اثربخشی کتاب در روند تدریس را می‌سنجد، در ارزیابی پس از کاربرد به ارزیابی

کتابی که سال‌ها تدریس شده می‌پردازد و نقاط ضعف و قوت آن را برمی‌شمارد (کانینگزورث، ۱۹۹۵: ۱۴). یکی از رویکردهای علمی و منسجم در ارزیابی کتاب، تحلیل محتوایی و استفاده از معیارهای دقیق است. این معیارها شامل ارزیابی اهداف و رویکردهای کتاب، موضوع و محتوا، مهارت‌ها و روش‌شناسی تدریس، تمرین‌ها و فعالیت‌ها و ویژگی‌های فیزیکی و کاربردی کتاب می‌شوند. با استفاده از بازبینی می‌توان اطلاعات دقیق‌تری مانند اهداف و رویکردهای کتاب، موضوع و محتوا، مهارت‌ها، روش‌شناسی کتاب و... به دست آورد (همان: ۳-۲). با بهره‌گیری از این معیارها می‌توان مشخص کرد که آیا کتاب برای فراگیران مناسب است، چه بخش‌هایی نیاز به بهبود دارد و کتاب تا چه اندازه با اهداف آموزشی تطابق دارد.

۲-۴. پیشینه پژوهش در ارزیابی کتاب‌های زبان

پژوهش‌های فراوانی در زمینه ارزیابی کتاب‌های درسی زبان انجام شده است که همگی بر اهمیت نظام‌مند بودن ارزیابی تأکید دارند. نتایج این مطالعات نشان می‌دهند که ارزیابی جامع کتاب شامل تحلیل محتوای آموزشی، بررسی مهارت‌ها و فعالیت‌ها و تطبیق با اهداف آموزشی، می‌تواند به بهبود کیفیت آموزش و ارتقای اثربخشی کتاب‌های درسی کمک کند. یکی از مزایای استفاده از بازبینی این است که شیوه‌ای نظام‌مند و اقتصادی در بررسی همه‌جانبه کتاب است و با استفاده از این شیوه می‌توان مطمئن شد که تمام جوانب کتاب سنجیده می‌شود (کانینگزورث، ۱۹۹۵)؛ همچنین ارزیابی کتاب‌های زبان در سطوح مختلف اعم از کتاب‌های عمومی یا تخصصی، نقش مهمی در تصمیم‌گیری درباره انتخاب منابع آموزشی مناسب و طراحی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری ایفا می‌کند.

۳. مرور ادبیات (پیشینه)

تاکنون درباره کتاب‌های آموزش نوین زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان نقدها و ارزیابی‌های فراوانی از دیدگاه‌های گوناگون انجام شده است. مهرآوران و ناطق (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «نقد کتاب آموزش نوین زبان فارسی» به ارزیابی این کتاب با تکیه بر اصول تدوین منابع آموزش زبان پرداختند؛ در این پژوهش مؤلفان با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوا، عناصر مختلف کتاب شامل ترتیب آموزش آواها، ساختار درس، تمرین‌ها، دستور زبان و واژگان را بررسی کردند. یافته‌های آنان نشان داد که کتاب از نظر وجود فعالیت‌های متنوع و تلاش برای پوشش مهارت‌های زبانی دارای برخی نقاط قوت است، اما مهم‌ترین ضعف‌های آن عبارت‌اند از: نبود ترتیب منطقی در آموزش آواها و حروف الفبا، مبهم بودن گروه مخاطبان هدف، تکلف در جمله‌سازی، نامتوازن بودن درس‌ها و استفاده از جملات مصنوعی و گاه نامأنوس برای آموزش دستور. هرچند این مطالعه تحلیلی نسبتاً جامع از جلد نخست ارائه می‌دهد، اما سایر سطوح و جلد‌های مجموعه را بررسی نکرده است؛ از این رو پژوهش پیش‌رو که نقدی نظام‌مند بر کل مجموعه پنج‌جلدی «آموزش نوین زبان فارسی» ارائه می‌دهد، گامی ضروری در تکمیل مطالعات پیشین به شمار می‌رود.

رئیس‌مبارکه (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی محتوای دستوری مجموعه کتاب‌های آموزش نوین زبان فارسی» به بررسی جنبه‌های دستوری این مجموعه آموزشی پرداخت. وی با تمرکز بر پنج شاخص اصلی دستور آموزشی شامل محتوا، شیوه ارائه، روش، مخاطب و تمرین، محتوای پنج جلد کتاب را تحلیل کرد و دریافت که انسجام دستوری لازم در این منابع به‌طور کامل رعایت نشده است؛ همچنین ضعف‌هایی چون ناپوستگی منطقی در ارائه قواعد، نبود ترتیب تدریجی و وجود خطاهای نگارشی و دستوری در متن از جمله نکات انتقادی این پژوهش بودند. یافته‌های این پژوهش بیانگر آن است که مجموعه آموزش نوین زبان فارسی در سطح دستوری نیازمند بازنگری و ویرایش است و در نتیجه پژوهش یادشده می‌تواند مبنایی مؤثر برای نقد علمی این منبع در مطالعات بعدی (از جمله پژوهش حاضر) باشد.

خدایی مقدم و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوا و مقایسه مجموعه کتاب‌های آموزش نوین زبان فارسی و مجموعه کتاب‌های آموزش فارسی به فارسی با استفاده از بازبینی اعتبارسنجی شده» به این نتیجه رسیدند که هر دو مجموعه به لحاظ ویژگی‌های فیزیکی، طراحی و سازماندهی در حد خوب و خیلی خوب هستند، اما در زمینه مهارت‌ها و زیرمهارت‌ها هر دو مجموعه ایرادات اساسی دارند و به‌طور کلی مجموعه آموزش نوین زبان فارسی را در حد نسبتاً خوب ارزیابی کردند.

هادی‌زاده (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل و ارزیابی محتوای دستور در دو مجموعه آموزش نوین زبان فارسی و آموزش فارسی به فارسی براساس رویکرد دستور آموزشی»، بخش دستور هر دو مجموعه را بررسی کرد. وی براساس چارچوب نظری دستور آموزشی دریافت که مجموعه آموزش نوین زبان فارسی در ارائه مطالب دستوری از سیر آموزشی منطقی و تدریجی پیروی نمی‌کند، تمرکز آن بیشتر بر جنبه‌های نحوی می‌باشد تا کاربردی و در بسیاری از موارد، مثال‌ها و ساختارهای ارائه‌شده بازتاب طبیعی زبان معیار فارسی نیستند؛ در مقابل، کتاب آموزش فارسی به فارسی از نظر سیر ساده‌سازی و آموزش تدریجی عملکرد بهتری دارد، اما همچنان در انتقال معنا از راه موقعیت‌های واقعی و تمرین‌های ارتباطی دچار کاستی‌هایی است. این مقاله با تمرکز تخصصی بر عنصر «دستور»، فقط بخشی از ظرفیت‌ها و چالش‌های این مجموعه را بررسی کرده، و در نتیجه ضرورت پژوهش حاضر را تقویت می‌کند که به بررسی همه‌جانبه کل مجموعه پنج‌جلدی می‌پردازد.

صادقی (۲۰۲۴) در مقاله‌ای با عنوان «Evaluating Textbooks in Iranian EFL Context; Vision in Focus» به بررسی کتاب درسی (جلد ۱) در ایران پرداخت. وی با استفاده از شاخص‌های محتوایی، آموزشی و روش‌شناختی، کیفیت و انسجام کتاب را تحلیل و نقاط قوت و ضعف آن را شناسایی کرد. نتایج پژوهش گویای آن است که چارچوب ارزیابی ارائه‌شده می‌تواند به‌عنوان الگویی مفید برای بررسی منابع آموزشی زبان‌های خارجی از جمله منابع آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان به کار گرفته شود و بنابراین ارتباط مستقیمی با رویکرد نقدانه پژوهش حاضر دارد.

مروری بر پژوهش‌های انجام‌شده درباره مجموعه کتاب‌های آموزش نوین زبان فارسی اثر احسان

قبول نشان می‌دهد که تاکنون این منبع آموزشی از جنبه‌های مختلفی مانند محتوای دستوری، ساختار آموزشی و نیز نقاط قوت و ضعف یک یا چند مورد توجه قرار گرفته است؛ با وجود این حجم از بررسی‌های موضوعی و موردی، همچنان یک خلأ پژوهشی آشکار در حوزه ارزیابی همه‌جانبه مجموعه آموزش نوین زبان فارسی به چشم می‌خورد، به‌ویژه آنکه اغلب مطالعات تنها به جلد اول یا تنها یک مؤلفه خاص پرداخته‌اند. از این رو پژوهش حاضر با هدف نقد علمی مجموعه پنج‌جلدی آموزش نوین زبان فارسی با رویکردی جامع می‌تواند این خلأ را پر کند. این پژوهش می‌تواند به عنوان گامی مؤثر در جهت ارتقای منابع آموزش زبان فارسی و بازنگری علمی آنها مورد توجه متخصصان قرار گیرد.

۴. روش پژوهش

این پژوهش که از نوع کیفی است با رویکرد توصیفی - تحلیلی به ارزیابی مجموعه پنج‌جلدی کتاب «آموزش نوین زبان فارسی» اثر احسان قبول پرداخته است. مکالمه‌های موجود در این مجموعه پنج‌جلدی (جلد ۱ و ۲ مربوط به دوره آغازین، جلد ۳ و ۴، دوره میانی و جلد ۵، دوره پیشرفته) داده‌های آن را تشکیل می‌دهند.

برای ارزیابی این مجموعه از یک بازبینی ترکیبی تحلیل محتوا استفاده شد که به وسیله خدایی مقدم و کامیابی گل (۱۴۰۱) طراحی شده است. میانگین واریانس استخراج شده (AVE) هر سازه بیش از ۰.۴، پایایی مرکب (CR) بین ۰.۵ و ۱ و آلفای کرونباخ بیش از ۰.۷ گزارش شده است. این بازبینی شامل ۸۵ گویه می‌باشد که براساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای (خیلی خوب، خوب، متوسط، ضعیف، خیلی ضعیف) تنظیم شده است و چهار مؤلفه اصلی را دربردارد:

۱. ویژگی‌های فیزیکی و طراحی؛

۲. مهارت و زیرمهارت‌های زبانی؛

۳. موضوع و محتوا؛

۴. ملاحظات کاربردی.

برای سنجش میزان توافق میان سه ارزیاب (اخترمقدم، رسولی و موحدی) در امتیازدهی به گویه‌ها از ضریب کاپای فلیس^۱ استفاده شد. مقدار به‌دست‌آمده (۰/۴۹) نشان‌دهنده توافق متوسط تا قابل قبول میان ارزیابان است.

۵. محتوای مقاله

مجموعه آموزش نوین زبان فارسی شامل پنج جلد می‌باشد که اطلاعات آنها در جدول زیر آمده است:

شماره جلد	تعداد درس	تعداد صفحه	توضیحات
۱	۱۰	۱۵۰	دو درس آن (۵ و ۱۰) به مرور مطالب پیشین می‌پردازد. مؤلف مدعی است این کتاب مختص زبان‌آموزانی می‌باشد که به زبان فارسی آشنایی ندارند و آنها در پایان دوره قادرند بیش از ۳۵۰ واژه پرکاربرد فارسی را به صورت گفتاری و نوشتاری در ساختارهای مختلف به کار برند؛ بخش‌های مختلف کتاب عبارت‌اند از: عنوان درس، کلمه‌های جدید، تلفظ، دستور زبان، بشنوید و تکرار کنید، متن و شعر، گفت‌وگو، نگارش، اعداد، تمرین‌ها، خلاصه، مرور، فرهنگ و لوح فشرده.
۲	۹	۱۶۰	درس‌های اول، پنجم و نهم به مرور مطالب اختصاص دارد. این کتاب دارای یک مقدمه سه صفحه‌ای، متون آموزشی در ۱۲۴ صفحه، جدول صرف افعال در ده صفحه و فرهنگ فارسی-عربی-انگلیسی همراه با آوانگار در هفده صفحه است (تصویر ۱). مطابق مقدمه، این جلد ویژه زبان‌آموزان مرحله آغازین طراحی شده و آموزش حدود ۴۵۰ واژه جدید، آشنایی با ساختارهای مهمی مانند زمان‌های حال استمراری، حال التزامی، جملات مرکب و اسم‌های معرفه و نکره را پوشش می‌دهد.
۳	۷	۱۳۲	سه درس آن (درس اول، چهارم و هفتم) به مرور مطالب اختصاص دارد. نویسنده مدعی است این کتاب به افراد دوره میانی اختصاص دارد که مرحله دوم مجموعه آموزش نوین زبان فارسی را با موفقیت به پایان رسانده‌اند و اکنون آماده هستند از رهگذر زبان فارسی وارد دروازه تاریخ و فرهنگ ایران شوند. آنها در پایان دوره، ضمن آشنایی با ۴۵۰ واژه مهم دیگر که نیمی از آنها واژه‌های مشترک با دیگر زبان‌هاست با ساختارهای حال التزامی، صفت‌های ساده، برتر و برترین، انواع اعداد شمارشی و... آشنا می‌شوند و می‌توانند این ساختارها را در گفتار و نوشتار به کار برند.
۴	۶	۱۲۰	با توجه به فهرست مطالب، درس‌های اول، چهارم و ششم به مرور آموخته‌های پیشین اختصاص دارند؛ افزون بر این شش درس در پایان کتاب «جدول فعل‌ها» و «فرهنگ کتاب» نیز گنجانده شده است (تصویر ۲). براساس اظهارات نویسنده، این جلد برای زبان‌آموزان در سطح «میانی» طراحی شده است؛ یعنی افرادی که مرحله سوم از دوره آموزش نوین زبان فارسی را با موفقیت پشت‌سر گذاشته‌اند.
۵	۵	۱۳۱	مختص دوره پیشرفته آموزش زبان فارسی است و دو درس آن به تمرین‌های مروری اختصاص دارد.

۵-۱. ویژگی‌های فیزیکی، طراحی و سازماندهی کتاب

در جلد اول کیفیت کاغذ متوسط و از نوع گلاسه است که هرچند ظاهر مناسبی دارد، ولی نوشتن با مداد را دشوار می‌کند. کیفیت جلد مطلوب است، اما طراحی آن ساده و کم‌جاذبه است. تصاویر و رنگ‌بندی صفحات از روشنی و کیفیت خوبی برخوردارند. کتاب دارای لوح فشرده است، اما فاقد کتاب‌کار، راهنمای مدرس و نمونه آزمون می‌باشد. سازماندهی دروس از ساده به پیچیده انجام شده و در پایان هر چهار درس، بخش مرور ارائه شده است؛ با این حال، تصاویر کودکانه سبب شده این بخش برای زبان‌آموزان بزرگسال کارآمد نباشد. وجود فهرست واژگان همراه با آوانگاری و معادل انگلیسی در پایان کتاب از نقاط قوت این جلد به شمار می‌رود.

در جلد دوم طراحی جلد با تصویر کتاب در حال ورق خوردن و حروف فارسی، نمادی از پویایی یادگیری است (تصویر ۳). کیفیت چاپ و رنگ‌بندی بالا و طراحی صفحات خوش‌خوان است، هرچند استفاده از کاغذ گلاسه نوشتن را دشوار کرده است. فهرست واژگان هم در ابتدای درس‌ها و هم در انتهای کتاب ارائه شده و به مرور مؤثر کمک می‌کند. سازماندهی کتاب مبتنی بر تفکیک مهارت‌هاست و دروس اول، سوم و پنجم به مرور اختصاص یافته‌اند؛ با این حال، نبود راهنمای مدرس، کتاب‌کار و بسته آزمون از ضعف‌های اصلی است. تصاویر کودکانه و نمودارها و جداولی که اغلب جنبه تزئینی دارند از کارایی آموزشی کتاب می‌کاهند.

در جلد سوم کاغذ گلاسه با کیفیت است، اما وزن زیاد، بازتاب نور و دشواری نوشتن، از نقاط ضعف فیزیکی کتاب به شمار می‌رود. تصاویر عمدتاً واضح‌اند، اما در صفحات ۵۶، ۷۴ و ۸۰ تصاویر بی‌کیفیت دیده می‌شود (تصویر ۴). این جلد فاقد کتاب‌کار، راهنمای تدریس و نمونه آزمون است. سازماندهی محتوایی ضعیف و پراکنده است و مهارت‌ها اغلب به موضوعات نامرتب می‌پردازند. از نقاط قوت این جلد می‌توان به نظام مرور قوی اشاره کرد؛ به گونه‌ای که در پایان هر درس خلاصه ارائه شده و دروس اول، چهارم و هفتم به مرور اختصاص یافته‌اند. فهرست واژگان دقیق با ذکر شماره درس از ویژگی‌های مثبت این جلد است.

در جلد چهارم طراحی جلد با نقشه ایران و رنگ‌های ملی، هویت فرهنگی را برجسته می‌کند. تصاویر کیفیت نسبتاً مناسبی دارند، اما استفاده از نمودارها و جداول یکنواخت و کافی نیست. این جلد نیز فاقد کتاب‌کار، راهنمای مدرس و نمونه آزمون است. سازماندهی محتوایی ضعیف و پراکنده بوده، و انسجام موضوعی میان بخش‌ها دیده نمی‌شود. فهرست واژگان در انتهای کتاب ارائه شده، اما مشخص نیست هر واژه در کدام بخش معرفی شده است که کارایی آن را کاهش می‌دهد.

در جلد پنجم کیفیت چاپ بسیار خوب و کاغذ سفید سبک و مناسب نوشتن است. کیفیت تصاویر در برخی صفحات مانند صفحه ۱۰ و ۵۴ پایین است (تصویر ۵)، اما در مجموع قابل قبول است. این جلد نیز فاقد کتاب‌کار، راهنمای تدریس، فهرست واژگان و نمونه آزمون می‌باشد. سازماندهی موضوعی ضعیف است و هر مهارت به موضوعی متفاوت می‌پردازد. خلاصه‌ها و فعالیت‌های مروری

در دروس اول و پنجم طراحی شده‌اند. تصاویر کودکانه، نبود نمودارهای کمک‌آموزشی و شلوغی بصری برخی صفحات (تصویر ۶) از دیگر نقاط ضعف این جلد به شمار می‌رود.

۵-۲. مهارت‌ها و زیرمهارت‌های زبانی

۵-۲-۱. مهارت گفتاری

در جلد اول فعالیت‌های گفتاری عمدتاً فردی‌اند و تمرین‌های دونفره یا گروهی تقریباً دیده نمی‌شود. موقعیت‌های گفتاری تکراری و محدود به موضوعاتی مانند مدرسه، ملیت و کشور هستند که نه تنها با پیشینه فرهنگی متنوع زبان‌آموزان همخوانی ندارند، بلکه سطح سنی پایین‌تری را القا می‌کنند. تنوع پرسش‌ها اندک و تمرین‌ها بیشتر دستورمحور هستند؛ در نتیجه گفت‌وگوهای معنادار و تعامل واقعی شکل نمی‌گیرد. اگرچه برخی مکالمات تا حدی به بافت طبیعی زبان نزدیک‌اند، اما به‌طور کامل کاربردی نیستند و انگیزش کافی برای مشارکت فعال زبان‌آموز فراهم نمی‌کنند.

در جلد دوم تمرین‌های گفتاری متنوع‌تری شامل گفت‌وگوهای روزمره، ضرب‌المثل‌ها و فعالیت‌های دو یا چندنفره ارائه شده و برخی موقعیت‌ها مانند پزشک و بیمار یا فروشنده و مشتری به دنیای واقعی نزدیک‌اند؛ با این حال بیشتر تمرین‌ها ساختارمند و محدود به الگوهای از پیش تعیین‌شده‌اند و فضای کافی برای گفتار خلاق فراهم نمی‌کنند. تمرکز بر تعامل زبانی عمدتاً به درس‌های دوم و سوم محدود شده است. اختلاط نامتوازن فارسی رسمی و غیررسمی و نبود تمرین‌های هدفمند برای تلفظ و لهجه از نقاط ضعف این جلد به شمار می‌رود.

در جلد سوم فعالیت‌های گفتاری تقریباً به‌طور کامل فردی هستند و حتی مواردی مانند «در کلاس صحبت کنید» (صفحه ۹۸) نیز تعامل گروهی واقعی ایجاد نمی‌کنند. تمرین‌ها اغلب به‌صورت پرکردن جای خالی و در پیوند با مهارت شنیداری ارائه شده‌اند. اگرچه موقعیت‌های گفتاری با پیشینه درسی فراگیر همخوانی دارند، زبان گفت‌وگوها با بافت اصیل فارسی فاصله دارد؛ برای نمونه در گفت‌وگوی صفحه ۲۴، استفاده همزمان از صورت‌های رسمی و غیررسمی (مانند «می‌شوم») در کنار «می‌خواهین») موجب سردرگمی فراگیر و کاهش کارآمدی آموزشی می‌شود.

در جلد چهارم فعالیت‌های گفتاری عمدتاً فردی‌اند و تمرین‌های دونفره به کلی غایب هستند. اگرچه موقعیت‌های گفتاری تاحدی با بافت طبیعی زبان فارسی هماهنگ‌اند، تمرین‌های پشتیبان آنها اغلب این اصالت را نمایان نمی‌سازند. تنوع موضوعی وجود دارد، اما پرسش‌ها تکراری و سطح دشواری فعالیت‌ها بالاست. تنها در صفحات ۴۸ و ۷۹ تمرین‌هایی دیده می‌شود که می‌توانند آغازگر ارتباطی معنادار باشند. در مجموع، این جلد در تقویت مهارت گفتاری عملکرد ضعیفی دارد و نیازمند بازنگری اساسی است.

در جلد پنجم فعالیت‌های گفتاری عمدتاً فردی هستند و توازن مناسبی میان فعالیت‌های فردی، دونفره و گروهی وجود ندارد. موقعیت‌های گفتاری با پیشینه درسی فراگیر همخوانی دارند و کتاب

تا حدی بافت اصیل زبان را رعایت کرده است؛ با این حال تنوع پرسش‌ها محدود بوده، و بیشتر فعالیت‌ها به آغاز یک ارتباط معنادار نمی‌انجامند. اگرچه برخی تمرین‌ها زبان‌آموز را به صحبت کردن ترغیب می‌کنند، اما در مجموع این جلد نیز در پرورش مهارت گفتاری تعاملی و طبیعی، عملکرد متوسط رو به ضعیفی دارد.

۵-۲-۲. مهارت شنیداری

مهارت شنیداری به‌عنوان یکی از مهارت‌های بنیادین در آموزش زبان، نقش تعیین‌کننده‌ای در یادگیری سایر مهارت‌ها دارد و کیفیت مواد و فعالیت‌های شنیداری تأثیر مستقیمی بر اثربخشی کتاب‌های آموزشی می‌گذارد.

در جلد اول مواد شنیداری تا حدی اصیل و نزدیک به کاربرد واقعی زبان هستند و از نظر کیفیت فنی، وضوح صدا و سرعت گفتار وضعیت مطلوبی دارند. تمرین‌های شنیداری با اهداف کتاب هماهنگ‌اند و موضوعات نسبتاً متنوعی را پوشش می‌دهند؛ با این حال استفاده از واژگان کم کاربرد، تکرار بافت‌هایی مانند «مدرسه»، نبود صدای پس‌زمینه و یکنواختی صدا موجب کاهش جذابیت فایل‌ها شده است؛ همچنین تمرین‌های پشت‌سرهم و یکنواخت، انگیزش زبان‌آموز را کاهش می‌دهد، هرچند لهجه به‌کاررفته با سطح مقدماتی زبان‌آموزان تناسب دارد.

در جلد دوم بخش مستقلی برای مهارت شنیداری در نظر گرفته نشده و این مهارت به‌صورت غیرمستقیم از راه تمرین‌هایی مانند «شنیدن گفت‌وگو از سی‌دی و نوشتن آن» تقویت می‌شود. با وجود تنوع موضوعی (مانند خرید، مسکن، حیوانات و قیمت‌ها)، مواد شنیداری از نظر زبانی اصیل نیستند. ترکیب غیرطبیعی فارسی رسمی و غیررسمی، نبود صدای محیط و اجرای تصنعی دیالوگ‌ها، تجربه شنیداری طبیعی را تضعیف کرده است. اگرچه کیفیت فنی، سرعت گفتار و لهجه در اغلب موارد متناسب با سطح زبان‌آموزان است، لهجه مشهدی برخی گویندگان می‌تواند برای مبتدیان چالش‌برانگیز باشد. در مجموع، این بخش نیازمند بازنگری جدی برای نزدیک‌تر شدن به گفتار طبیعی است.

در جلد سوم فعالیت‌های شنیداری به‌صورت تلفیقی با مهارت‌های دیگر ارائه شده‌اند و تمرکز مستقلی بر شنیدن ندارند. بخش زیادی از مواد شنیداری به داستان‌ها، حکایت‌ها یا پرسش‌هایی مبتنی بر متن کتاب اختصاص یافته و تنها در چند درس به موقعیت‌های کاربردی مانند پرسیدن آدرس، حمل‌ونقل، پرکردن فرم استخدام یا ورزش پرداخته شده است. کیفیت صدا، سرعت گفتار و لهجه (فارسی معیار) متناسب با سطح زبان‌آموز است، اما نبود تنوع موضوعی، فقدان صدای پس‌زمینه و یکنواختی فایل‌ها موجب خستگی و کاهش جذابیت می‌شود؛ هرچند بخش‌های داستانی می‌توانند برای برخی زبان‌آموزان جذاب باشند.

در جلد چهارم مواد شنیداری از نظر اصالت زبانی و نزدیکی به کاربرد واقعی زبان فارسی، عملکرد قابل قبولی دارند. این فایل‌ها موضوعات متنوعی را در بافت‌های گوناگون از جمله غزلیات حافظ، گفت‌وگوهای

مرتبط با سینما و موقعیت‌های فرهنگی- اجتماعی پوشش می‌دهند. کیفیت فنی ضبط‌ها، وضوح صدا و سرعت گفتار مناسب است و استفاده از لهجه معیار فارسی، درک شنیداری را برای زبان‌آموزان تسهیل می‌کند. این ویژگی‌ها امکان تمرین شنیدن در موقعیت‌های طبیعی‌تر را فراهم می‌سازد.

در جلد پنجم مهارت شنیداری یکی از نقاط قوت کتاب به شمار می‌رود. مواد شنیداری اصیل یا نزدیک به کاربرد واقعی زبان هستند و موضوعات متنوعی را در بافت‌های مختلفی مانند بانک، اتاق رئیس دانشکده و شهرسازی پوشش می‌دهند. تمرین‌ها با اهداف تعریف شده هم‌راستا بوده، و کیفیت صدا، سرعت گفتار و لهجه با سطح زبان‌آموزان تناسب دارد؛ با این حال جذابیت برخی فایل‌ها محل تردید است، مثلاً فایل شنیداری درس اول به دلیل اجرای تصنعی فضای کلاس درس، گیرایی لازم را ندارد.

۵-۲-۳. مهارت نوشتاری

در جلد اول تمرین‌های نوشتاری بیشتر بر سبک رسمی و غیررسمی محدود شده‌اند و گونه‌های دیگر مانند دوستانه یا اداری را شامل نمی‌شوند. اغلب تمرین‌ها از نوع «جای خالی» یا «مرتب کنید» و تأکید بر دستور است؛ کاربرد عملی نوشتار محدود می‌باشد و به گزارش یا نامه رسمی توجه نشده است. رعایت علائم سجاوندی متوسط است و تمرین‌ها پس از چند درس تکراری می‌شوند. تکالیف برای بزرگسالان و سنین بالاتر چندان مناسب نیستند، ولی اهداف تکالیف روشن و متناسب با سطح مقدماتی و میانی زبان‌آموزان طراحی شده‌اند. بازبینی و اصلاح نوشتار به‌طور نظام‌مندی دیده نمی‌شود و کنترل تمرین‌ها غالب است. واژگان ساده و مرتبط با سطح زبان‌آموز هستند.

در جلد دوم تمرین‌ها شامل فعالیت‌های آزاد، نیمه‌آزاد و کنترل‌شده هستند و امکان بروز خلاقیت و بیان شخصی فراهم است. موضوعات کاربردی و متناسب با نیازهای واقعی زبان‌آموزان انتخاب شده‌اند، اما آموزش نگارش در موقعیت‌های واقعی (نامه یا گزارش رسمی و غیررسمی) دیده نمی‌شود. رعایت درست‌نویسی و علائم سجاوندی کافی نیست و نبود چارچوب بازبینی و اصلاح متن موجب تثبیت خطاها می‌شود. تمرین‌ها جذاب‌اند، اما نیازمند تقویت آموزش ساختاریافته و دقیق‌نگر هستند. در جلد سوم تمرین‌ها عمدتاً نوشتار آزاد هستند از جمله نوشتن داستان نیمه‌تمام یا انشای کوتاه. سبک رسمی در این جلد مستقیم مورد تأکید است و تکالیف بر واژگان و ساختار آشنای زبان‌آموز مبتنی‌اند. بازبینی و اصلاح نوشتار به‌طور نظام‌مندی وجود ندارد، اما آزادی عمل در انتخاب موضوع جذابیت تمرین‌ها را افزایش می‌دهد.

در جلد چهارم تمرین‌ها از نظر تنوع قابل قبول‌اند و شامل فعالیت‌های نیمه‌آزاد و آزاد هستند (مثلاً صفحات ۱۷ و ۶۷)؛ با این حال نگارش کاربردی ضعیف است و آموزش گزارش‌نویسی و نامه‌نگاری رسمی و غیررسمی دیده نمی‌شود. برخی تمرین‌ها، به‌ویژه در درس پنجم، زبان‌آموز را با ساختار کلی متن (مقدمه، بخش تحلیلی و نتیجه‌گیری) آشنا می‌کنند. تمرین‌ها عمدتاً بر واژگان و ساختارهای آشنا مبتنی‌اند و بازبینی و اصلاح متن تشویق نشده است. سبک رسمی و غیررسمی به‌صورت ضمنی ارائه شده است.

در جلد پنجم تمرین‌ها گونه‌های مختلف نوشتاری را شامل می‌شوند و فرصت نوشتار آزاد، کنترل‌شده، نیمه‌آزاد و راهنمایی‌شده فراهم است. تمرین‌ها با ساختار و واژگان آشنا طراحی شده‌اند و اهداف تکالیف قابل دسترسی و متناسب با توانایی زبان‌آموز هستند؛ با این حال تمرکز بر بازیابی و اصلاح متن اندک و آموزش اصول نوشتار مانند استفاده از کلمات ربط و علائم سجاوندی محدود می‌باشد. تمرین‌ها بر سبک نگارش رسمی و تا حدی درست‌نویسی تأکید دارند و امکان تمرین مهارت نوشتاری کاربردی محدود است.

۵-۲-۴. واژگان

در جلد اول واژگان جدید نسبتاً ساده و مناسب سطح متوسط‌اند، اما در برخی موارد واژه‌های سنگین به کار رفته‌اند که قابل جایگزینی با کلمات ساده‌تر هستند. واژگان در هر درس از ساده به پیچیده تنظیم و در انتهای جلد، واژه‌های دشوارتر ارائه می‌شوند. تنوع موضوعی متون مناسب است و آوانگاری فارسی در انتهای کتاب آمده است؛ با این حال درون‌سازی و تثبیت واژگان کم است و تمرین‌ها محدود و یکنواخت‌اند؛ واژگان در درس‌های بعدی تکرار نمی‌شوند و یادگیری بلندمدت تضمین نمی‌شود.

در جلد دوم بیش از ۴۵۰ واژه جدید ارائه می‌شود (۳۱ تا ۴۳ واژه در هر درس) و تمرکز بر ارتباط‌های معنایی میان واژه‌هاست. واژگان در موقعیت‌های واقعی ارائه شده و آوانویسی فارسی دارند که به تقویت تلفظ کمک می‌کند. تمرین‌ها برای تثبیت واژگان طراحی و با تکرار در بخش‌های مختلف، یادگیری عمیق‌تر می‌شود. ارائه واژگان با تصویر، توضیح نوشتاری یا شفاهی جذابیت یادگیری را افزایش می‌دهد. در جلد سوم تعداد واژگان هر درس زیاد است و بیشتر در شبکه‌های معنایی گروه‌بندی شده‌اند. واژه‌ها در بافت‌ها و موقعیت‌های مختلف به کار نرفته‌اند و تمرین‌های واژگانی محدود هستند. نقاط قوت: آوانویسی فارسی، معنی به دو زبان (عربی و انگلیسی) و بیان درس مربوط به هر واژه. نقاط ضعف: واژگان در درس‌های بعدی تکرار نمی‌شوند، تثبیت و کاربرد بلندمدت ضعیف و ارائه واژگان یکنواخت و تکراری است.

در جلد چهارم شبکه‌های معنایی کمتر استفاده شده، و تمرکز بر تعداد بالای واژگان جدید است؛ بنابراین فرصت کاربرد و مشاهده در موقعیت‌های مختلف محدود است. نقاط قوت: فهرست واژگان به‌همراه آوانویسی در انتهای کتاب و تمرین‌های تثبیت واژگان. نقاط ضعف: مرور واژگان پیشین محدود است، تمرین‌ها بیشتر برای همان درس هستند و تثبیت بلندمدت واژه‌ها تضمین نمی‌شود. در جلد پنجم تعداد و مشخصات واژگان جدید روشن نیست و آوانویسی ارائه نشده است. تمرین‌ها برای تثبیت و درون‌سازی واژگان محدودند. واژگان در بافت‌ها و موقعیت‌های مختلف ارائه نشده و تکرار در درس‌های جدید دیده نمی‌شود. تنوع روش‌های ارائه واژگان (تصویر، توضیح و فهرست) رعایت نشده و بخش واژگان ضعیف جدی دارد.

۵-۲-۵. دستور

در جلد اول ساختارهای دستوری متناسب با نیازهای روزمره زبان‌آموزان ارائه شده، و از ساده به پیچیده پیش می‌رود. نکات دستوری بیشتر به شکل مستقیم معرفی شده‌اند و کاربرد واقعی و عملی آنها محدود است. نظام کلی و منسجمی در ارائه دستور دیده می‌شود و مرور مطالب در درس‌ها نسبتاً مطلوب است.

در جلد دوم ساختارهای دستوری با هدف تقویت توانایی ارتباطی طراحی شده و به صورت تدریجی از ساده به پیچیده آموزش داده می‌شوند. مرور و تکرار منظم نکات دستوری در خلاصه درس‌ها و تمرین‌ها به تثبیت آنها کمک می‌کند؛ با این حال ارائه ساختارها در بافت‌های واقعی محدود می‌باشد و کاربرد عملی آنها کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

در جلد سوم فراگیر با ساختارهایی مانند حال التزامی، روش منفی کردن، انواع صفت‌ها و اعداد آشنا می‌شود. آموزش دستوری نظام‌مند است و مرور مطالب در بخش‌های بعدی انجام می‌شود، اما بافت‌های ارائه‌شده چندان معنادار نیستند. هدف اصلی تسهیل برقراری ارتباط و تعامل است و سطح دشواری به تدریج افزایش می‌یابد.

در جلد چهارم آموزش دستور در راستای کاربرد ارتباطی طراحی شده و تمرکز بر زمان‌های مختلف است. ساختارهای دستوری نظام‌مند ارائه شده و مثال‌های دقیق و مرتبط برای تبیین نکات دستوری به درک بهتر زبان‌آموز کمک می‌کنند. مرور هدفمند مطالب در درس‌های بعدی، تثبیت آنها را در حافظه بلندمدت تسهیل می‌کند. انسجام منطقی بخش دستور از نقاط قوت این جلد است.

در جلد پنجم ساختارهای دستوری به تدریج دشوارتر می‌شوند و در بافت معنادار ارائه شده‌اند. تمرین‌های دستوری بیشتر جنبه آموزشی دارند و مرور و تثبیت مطالب در بخش‌های بعدی صورت نمی‌گیرد؛ بنابراین مرور و تثبیت نکات دستوری محدود بوده، و تمرکز بر یادگیری اولیه و آموزش ساختارهاست.

۵-۲-۶. تلفظ

در جلد اول آموزش تلفظ با رویکردی منظم و پایه‌ای ارائه شده است. فهرست فونتیک واژگان در پایان کتاب، تلفظ را برای زبان‌آموزان ساده می‌کند و در سطح مقدماتی از آوانگاری با تمرکز بر مصوت‌ها استفاده شده است. آموزش علائم آوانگاری در این جلد جایگاه ویژه‌ای دارد و بخشی مستقل به آن اختصاص یافته است؛ همچنین تمرین‌های مناسبی برای تشخیص و تولید آواها ارائه شده و در تمرین‌های درسی به آموزش تکیه و درنگ توجه شده است. وجود لوح فشرده نیز به آموزش آهنگ انواع جملات کمک کرده و پشتیبانی شنیداری مؤثری فراهم آورده است.

در جلد دوم بخش تلفظ به صورت مستقل طراحی شده و این امر امکان تمرکز هدفمند زبان‌آموز بر مهارت‌های آوایی را فراهم کرده است. فایل‌های صوتی مناسب، الگوهای درست تلفظ را در اختیار زبان‌آموز قرار می‌دهند. آموزش آهنگ جملات خبری و پرسشی به‌طور مشخص از جمله در صفحه ۴۰ (تصویر ۱۰)، ارائه شده و تکیه و درنگ واژگان نیز با مثال‌های کاربردی در صفحه ۵۶ آموزش داده

شده است (تصویر ۱۱). در بخش پایانی کتاب، علائم آوانگاری معرفی شده‌اند که به افزایش دقت تلفظ کمک می‌کند؛ با این حال آموزش تلفظ، انسجام کافی با سایر بخش‌های درسی را ندارد. نکات تلفظی ابتدای درس‌ها در طول همان درس تمرین نمی‌شوند و تمرین‌ها محدود و پراکنده‌اند. در نتیجه با وجود محتوای ارزشمند، نقش تلفظ در یادگیری پایدار کم‌رنگ است.

در جلد سوم بخش تلفظ به صورت جداگانه ارائه شده و همراه با تمرین‌ها و فایل‌های صوتی مناسب است. آموزش علائم آوانگاری در این جلد وجود دارد، اما آموزش آهنگ جملات خبری و پرسشی، تکیه و درنگ کلمات ارائه نشده، و تمرین مستقیمی برای تشخیص و تولید الگوهای تکیه و آهنگ دیده نمی‌شود. نقطه تمایز مهم این جلد، آموزش تلفظ صورت‌های رسمی و غیررسمی افعال و برخی واژه‌هاست؛ برای مثال در درس دوم، تلفظ رسمی و غیررسمی افعال «توانستن»، «خواستن» و «رفتن» با صرف کامل در زمان‌های مختلف آموزش داده شده است.

در جلد چهارم بخشی مجزا به تلفظ اختصاص دارد که نشان‌دهنده توجه مؤلف به این مهارت است؛ با این حال نکات تلفظی در طول دروس تکرار و تقویت نمی‌شوند و آموزش آهنگ جملات، درنگ و آهنگ گفتار عمدتاً به صورت غیرمستقیم در متن آمده‌اند؛ بنابراین در صورت نبود تأکید مدرس، احتمال نادیده گرفتن آنها از سوی زبان‌آموزان بالاست. با وجود این کاستی‌ها، آموزش جایگاه تکیه در کلمات، تشخیص و تولید برخی آوای خاص (مانند آوای «اُ») و الگوهای تکیه با مثال‌های کافی انجام شده است؛ همچنین علائم آوانگاری در صفحه ۱۰۶ معرفی شده‌اند (تصویر ۱۲).

در جلد پنجم بخش تلفظ به طور مستقل طراحی شده و نکات تلفظی در طول درس‌ها تکرار و تقویت می‌شوند. فایل‌های صوتی مناسب برای تمرین تلفظ در دسترس است؛ با این حال جلد پنجم در آموزش آهنگ جملات خبری و پرسشی، تکیه و درنگ کلمات ضعف دارد و آموزش علائم آوانگاری در آن دیده نمی‌شود. همچنین تمرین‌های کافی و هدفمند برای تشخیص و تولید آوای خاص، الگوهای تکیه و آهنگ گفتار ارائه نشده است.

۵-۲-۷. موضوع و محتوا

در جلد اول محتوای کتاب عمدتاً به دوره معاصر مربوط است و از نظر زبانی تا حدی کاربردی به نظر می‌رسد؛ با این حال توجه اندکی به مؤلفه‌های فرهنگی دارد و انگیزه لازم برای یادگیری فرهنگ زبان مقصد را ایجاد نمی‌کند. تمرین‌ها و فعالیت‌ها کنترل شده‌اند و استقلال و آزادی عمل زبان‌آموز را محدود می‌کنند؛ در نتیجه مشارکت فعال زبان‌آموز کاهش می‌یابد. از آنجا که کتاب در بستری عرب‌زبان تألیف شده است، زبان‌آموزان غیرعرب‌زبان بهره‌مندی محدودی از آن دارند. موضوعات و تصاویر کتاب (مانند تکرار موضوع مدرسه) کودکانه بوده، و با سن زبان‌آموزان بزرگسال تناسب ندارد؛ همچنین تکرار موقعیت‌هایی چون مدرسه، ملیت و کشور از کاربردی بودن محتوا کاسته است. هرچند ترتیب ارائه مطالب از ساده به پیچیده رعایت شده، اما محتوا زبان‌آموز را در بافت واقعی زبان مقصد قرار نمی‌دهد و از این نظر عملکرد مطلوبی ندارد.

در جلد دوم محتوای کتاب عمدتاً به‌روز و متناسب با شرایط معاصر است، به‌ویژه در واژگان و تمرین‌های زبانی؛ با این حال برخی متون اصلی مانند داستان‌های «ابن‌سینا»، «ابرهه» و «ملانصرالدین» با نیازهای ارتباطی روز زبان‌آموزان فاصله دارند. کتاب با استفاده از عناصر فرهنگی مانند ضرب‌المثل‌ها و داستان‌ها، زبان‌آموز را با فرهنگ فارسی‌زبان آشنا می‌کند و موجب مشارکت فعال او می‌شود. محتوای کتاب از نظر سطح شناختی چالش‌برانگیز و ساختار آن تدریجی است؛ به‌گونه‌ای که از موضوعات ساده و کاربردی (مانند خرید و سلامت) به موضوعات مفهومی‌تر (مانند وطن و محیط زیست) می‌رسد. با این حال تصاویر کودکانه کتاب (تصویر ۱۳) ممکن است آن را در نگاه نخست برای کودکان ابتدایی مناسب جلوه دهد.

در جلد سوم محتوای بخش‌های مختلف کتاب (به‌جز متن‌ها) به‌روز است و توجه چشمگیری به آموزش فرهنگ زبان مقصد دارد. موضوعات و تمرین‌ها چالش‌برانگیز بوده، و زبان‌آموز را به مشارکت فعال تشویق می‌کنند. محتوا از نظر نیازهای زبانی فراگیران فارسی‌آموز مناسب است، اما تصاویر کودکانه کتاب با سن زبان‌آموزان بزرگسال همخوانی ندارد. انتخاب محتوا براساس ساختارها، نقش‌ها و موقعیت‌ها انجام شده، اما توالی مطالب نه براساس درجه دشواری و نه بنابر کاربردی بودن تنظیم شده است؛ برای نمونه درس سوم دشوارتر از سایر دروس می‌باشد و همچنین فایده کاربردی کمتری دارد.

در جلد چهارم محتوای کتاب به‌طور کلی به‌روز و منطبق با شرایط معاصر است. وجود بخش «ایران‌شناسی» و تمرکز متون بر معرفی شخصیت‌های برجسته ایرانی، بُعد فرهنگی و هویتی پررنگی به کتاب بخشیده است. تمرین‌ها غالباً چالش‌برانگیز بوده، و مشارکت فعال زبان‌آموز را تقویت می‌کنند؛ برای مثال در صفحه ۶۵، فعالیت برای مقایسه آداب و رسوم کشورها ارائه شده است؛ با این حال، تنها برخی بخش‌ها (مانند گفت‌وگو و شنیداری) با نیازهای واقعی زبان‌آموزان همخوانی دارند درحالی‌که بخش‌های خواندن و نوشتن گاه از نیازهای ارتباطی فاصله می‌گیرند. از نظر سنی، تصاویر و موضوعات کتاب مناسب بزرگسالان است و حالت کودکانه ندارد؛ با وجود این، نبود انسجام موضوعی میان بخش‌های مختلف هر درس از ضعف‌های اصلی این جلد به‌شمار می‌رود؛ به‌گونه‌ای که خواندن، شنیداری، گفتاری و نوشتاری هر درس به موضوعات متفاوتی می‌پردازند و الگوی منسجمی در سازماندهی درون‌درسی مشاهده نمی‌شود.

در جلد پنجم بخش قابل‌توجهی از محتوا به‌روز نیست و با شرایط معاصر همخوانی ندارد؛ با این حال در بخش «ایران‌شناسی» به‌خوبی به مباحث فرهنگی پرداخته شده، و در برخی موارد پرسش‌های چالش‌برانگیز موجب مشارکت فعال زبان‌آموز می‌شود. بخش زیادی از محتوا با نیازهای فراگیران بزرگسال تناسب ندارد و تصاویر کتاب نیز کودکانه‌اند (مانند صفحات ۱۷ و ۲۸). درس دوم این جلد شباهت زیادی به محتوای کتاب فارسی پایه هفتم دارد و بیشتر برای نوجوانان مناسب به نظر می‌رسد. انتخاب و توالی محتوا نه براساس ساختارها و موقعیت‌هاست و نه بر پایه درجه دشواری یا میزان کاربردی بودن که این امر از کارآمدی آموزشی کتاب می‌کاهد.

۵-۲-۸. ملاحظات کاربردی

جلد اول از نظر دسترسی به راحتی قابل تهیه می‌باشد و در کتابخانه دانشگاه نیز موجود می‌باشد. محتوای آن با سطح زبانی و دانش پیشین زبان‌آموزان همخوانی دارد و اهداف آموزشی کتاب تا حدی با اهداف برنامه آموزشی و نیازهای زبان‌آموزان منطبق است. هرچند اهداف هر دوره درسی به‌طور مستقل مشخص نشده‌اند، مؤلف در مقدمه کتاب به اهداف کلی خود اشاره می‌کند. در تمرین‌ها تا حدی از روش‌های ارتباطی استفاده شده است؛ برای مثال مکالمات دوفره و تکرار آنها نوعی تعامل به شمار می‌رود. با این حال محتوای کتاب الزاماً سرگرم‌کننده نیست و بهره‌گیری از رویکردهای نوین آموزش زبان (مانند شناخت‌گرا، طرحواره، پایه زبانی و تعاملی) ناقص و محدود است، هرچند در مقدمه، اهداف هر بخش تا حدی تبیین شده‌اند.

جلد دوم نیز به راحتی در دسترس و با قیمت معقول قابل تهیه است. اگرچه مدت‌زمان لازم برای تدریس مشخص نشده، اما به دلیل نبود توازن محتوایی، برنامه‌ریزی دقیق مدرس ضروری است. این جلد همچون سایر کتاب‌های مجموعه با پیشینه معلوماتی و سطح زبان‌آموزان متناسب بوده، و هر کتاب مبنای جلد بعدی قرار می‌گیرد (خدایی مقدم، ۱۴۰۱). اهداف آموزشی کتاب با برنامه آموزش زبان فارسی همخوانی دارد و در مقدمه کتاب به روشنی بیان شده است. بهره‌گیری از روش ارتباطی CLT در کتاب دیده می‌شود، اما جذابیت و سرگرم‌کنندگی آن محدود است؛ به‌ویژه استفاده از تصاویر کودکان و آموزش‌هایی که مناسب دانش‌آموزان ابتدایی به نظر می‌رسند، انگیزش ناشی از مکالمات کاربردی را کاهش می‌دهد؛ با این حال اهداف آموزشی برای مدرس و زبان‌آموز شفاف است.

در جلد سوم، کتاب از نظر دسترسی مشکلی ندارد و به‌آسانی قابل تهیه است. محتوای آن در بیشتر بخش‌ها با سطح و پیشینه زبانی زبان‌آموزان همخوانی دارد، اما زمان در نظر گرفته‌شده برای تدریس مطالب کافی نیست و حجم محتوای کتاب نیازمند اختصاص زمان بیشتری است.

جلد چهارم نیز از نظر دسترسی وضعیت مطلوبی دارد و تداوم منطقی جلدهای پیشین را فراهم می‌کند. محتوای آن با پیش‌زمینه زبانی زبان‌آموزانی هماهنگ است که جلدهای اول تا سوم را گذرانده‌اند. اهداف آموزشی کتاب با اهداف کلی برنامه آموزشی و تا حدی با نیازهای واقعی زبان‌آموزان همخوانی دارد. از نقاط قوت مهم این جلد، شفافیت اهداف برای مدرس و زبان‌آموز است؛ به‌گونه‌ای که نویسندگان در مقدمه کتاب اهداف هر بخش را به‌دقت معرفی کرده است. برخی بخش‌ها مانند «روزنامه‌خوانی»، «ادبیات» و «گفت‌وگو» برای زبان‌آموزان جذاب و سرگرم‌کننده‌اند و می‌توانند انگیزش یادگیری را تقویت کنند.

در جلد پنجم نیز دسترسی به کتاب مناسب است، اما توازن نداشتن حجم درس‌ها می‌تواند مدیریت زمان تدریس را با دشواری روبه‌رو سازد. اهداف هر کتاب یا دوره درسی به‌طور روشن بیان شده و کتاب غالباً از روش‌ها و تکنیک‌های ارتباطی CLT بهره می‌گیرد؛ با این حال تنها برخی بخش‌ها، مانند گفت‌وگو از جذابیت کافی برخوردارند و غلبه تمرین‌های فردی در سایر بخش‌ها از

میزان انگیزش و تعامل می‌کاهد. با وجود استفاده از تکنیک‌های نوین آموزش زبان، اهداف آموزشی کتاب برای مدرس و زبان‌آموز روشن و مشخص است.

در مجموع، مجموعه آموزش نوین زبان فارسی را می‌توان یکی از تلاش‌های ارزشمند و نسبتاً موفق در عرصه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان دانست؛ با این حال ارزیابی علمی نشان می‌دهد که این مجموعه، به‌ویژه در بخش‌های گفتار، نوشتار و تلفظ نیازمند بازنگری محتوایی، غنی‌سازی تمرین‌ها و افزایش تنوع و واقع‌گرایی در موقعیت‌های ارتباطی است. توجه به این نقاط ضعف در چاپ‌های آتی یا منابع مشابه می‌تواند کیفیت آموزش زبان فارسی را ارتقا بخشد و مسیر استانداردسازی این حوزه را هموارتر کند.

۶. نتیجه‌گیری

منابع درسی نقش اساسی در آموزش زبان دوم دارند و با گسترش آموزش فارسی به غیرفارسی‌زبانان، ارزیابی علمی و نیازمحور این منابع ضروری است. پژوهش حاضر با همین هدف، مجموعه پنج‌جلدی آموزش نوین زبان فارسی را در چهار محور اصلی بررسی می‌کند.

در محور ویژگی‌های فیزیکی و سازماندهی، کیفیت چاپ، فایل‌های صوتی و تمرین‌های مروری از نقاط قوت بود، اما نبود کتاب تمرین، راهنمای مدرس، بسته آموزشی و تناسب نداشتن تصاویر با سن فراگیران سبب شد این بخش در سطح «متوسط» ارزیابی شود؛ نتیجه‌ای همسو با ریسی (۱۳۹۹) و مهرآوران و ناطق (۱۳۹۴).

در بخش مهارت‌ها و زیرمهارت‌های زبانی، تعادل کافی میان مهارت‌ها مشاهده نشد. مهارت گفتاری و نوشتاری به دلیل ضعف در تعامل، کاربردی نبودن تمرین‌ها و نبود تنوع، «نسبتاً ضعیف» ارزیابی شدند. مهارت شنیداری با وجود کیفیت مناسب فایل‌ها به علت کمبود عناصر اصیل، «نسبتاً خوب» باقی ماند (خدایی مقدم، ۱۴۰۱). مهارت خواندن نیز با وجود برخی محدودیت‌های محتوایی به دلیل تمرین‌های درک مطلب، «نسبتاً خوب» ارزیابی شد. در زیرمهارت‌ها واژگان به علت حجم زیاد و تکرار ناکافی «نسبتاً ضعیف» بود؛ درحالی‌که بخش دستور زبان منسجم و تدریجی بود و در سطح «خیلی خوب» قرار گرفت؛ نتیجه‌ای متفاوت با ریسی مبارکه (۱۳۹۹). بخش تلفظ نیز به دلیل پراکندگی و نبود تمرین منسجم، «ضعیف» ارزیابی شد.

در محور موضوع و محتوا، با وجود تنوع نسبی و توجه به فرهنگ، برخی متون از نظر به‌روز بودن و نیازهای ارتباطی معاصر محدود بودند و این بخش «نسبتاً خوب» ارزیابی شد. در ملاحظات کلی و کاربردی نیز دسترسی آسان و تناسب سطح از نقاط قوت بود، اما نبود راهنمای زمانی و آموزشی برای مدرسان سبب شد این بخش هم «نسبتاً خوب» باقی بماند؛ نکته‌ای که با یافته‌های هادی‌زاده (۱۴۰۰) همخوان است.

در مجموع، این مجموعه تلاشی ارزشمند در آموزش فارسی به غیرفارسی‌زبانان است، اما به‌ویژه در مهارت‌های گفتار، نوشتار و تلفظ نیازمند بازنگری محتوایی، غنی‌سازی تمرین‌ها و طراحی واقع‌گرایانه‌تر موقعیت‌های ارتباطی است.

منابع

- جهانگردی، کیومرث. (۱۳۹۵). تحلیل کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان: رویکردی پیکره‌ای-شناختی به آموزش واژگان. رساله دکترای تخصصی منتشر نشده. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- خدایی‌مقدم، معصومه. (۱۴۰۱). طراحی و روایی سنجی چک لیست بررسی محتوای منابع آموزشی آرفا و به‌کارگیری آن در مقایسه منابع آرفا و زبان انگلیسی. رساله دکترای تخصصی. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- رضویان، حسین؛ الهی‌پناه، تمنا. (۱۳۹۹). «تحلیل کاربردشناختی کتاب آموزش نوین زبان فارسی براساس اصول گرایس». پژوهشنامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان. دوره نهم. شماره ۱۱. صص: ۴۷-۷۰.
- ریسی مبارکه، نفیسه. (۱۳۹۹). «ارزیابی محتوای دستوری مجموعه آموزش نوین زبان فارسی». فصلنامه علمی زبان‌پژوهی دانشگاه الزهراء. شماره ۳۷. صص: ۳۹-۶۸.
- قبول، احسان. (۱۳۹۷). مجموعه آموزش نوین زبان فارسی، جلد ۱ (دوره آغازین). تهران: چاپ و نشر یاسین.
- قبول، احسان. (۱۳۹۷). مجموعه آموزش نوین زبان فارسی، جلد ۲ (دوره آغازین). تهران: چاپ و نشر یاسین.
- قبول، احسان. (۱۳۹۷). مجموعه آموزش نوین زبان فارسی، جلد ۳ (دوره میانی). تهران: چاپ و نشر یاسین.
- قبول، احسان. (۱۳۹۷). مجموعه آموزش نوین زبان فارسی، جلد ۴ (دوره میانی). تهران: چاپ و نشر یاسین.
- قبول، احسان. (۱۳۹۷). مجموعه آموزش نوین زبان فارسی، جلد ۵ (دوره پیشرفته). تهران: چاپ و نشر یاسین.
- مهدی‌نژاد، علیرضا؛ کامیابی گل، عطیه؛ ابراهیمی، شیما. (۱۴۰۰). «بازنمایی نمادهای هویت ملی در کتاب‌های آموزش نوین زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان مرکز دانشگاه فردوسی مشهد». اولین کنفرانس علوم تربیتی، روان‌شناسی و علوم انسانی.
- مهرآوران، محمود؛ ناطق، محمد. (۱۳۹۴). «نقد کتاب آموزش نوین زبان فارسی». دوفصلنامه تخصصی آموزش زبان فارسی. دوره اول. شماره ۱. صص: ۱۴۱-۱۶۰.
- هادی‌زاده، محمدجواد. (۱۴۰۰). «تحلیل و ارزیابی محتوای دستور در دو مجموعه آموزش نوین زبان فارسی و مجموعه فارسی به فارسی براساس رویکرد دستور آموزشی». پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. دوره ۲۱. شماره ۱. صص: ۳۷۵-۴۰۱.

تصویر ۸

تصویر ۷

تصویر ۱۰

تصویر ۹

